

EDEBİYAT SOHBETLERİ

Yarım yaşam: Orhan Veli

RAUF MUTLUAY

Dilek 1291

iNSAN ömrüne yetmiş yıl biçen bir Kutsal Kitap tümcesine dayanarak, "Hayat yolunun ortasında kendimi / Karanlık bir orman içinde buldum / Anladım yolumu kaybettigimi" diye başlar Dante, Divina Commedia eserine; Floransa'dan sürülürken tam otuz beş yaşındadır. Cahit Sıtkı Tarancı, bu dizelere tutunarak, "Yaş otuz beş, yolun yarısı eder / Dante gibi ortasındayız ömrün" diye girer ertesi yıl CHP'nin ödülünü kazanacak şiirine. (O dönemde başka hiçbir edebiyat ödülü yoktur.) Ne Dante yürüdü yolun bütünü, ne Tarancı gördü uzun ömrünü; ikisi de Balzac'ın Raphael'i gibi (La Peau de Chagrin, aynı adla üç kez çevrildi dilimize: Tılsımlı Deri) sorumsuzca yaşarken, istedikleri her şeyin gerçekleşmesiyle her gün biraz daha ufaldığını görmediler sürelerinin. Yine de Dante yarı yoldan fazlasını yürüdü (1265 - 1321), Tarancı bile birkaç fazla adım attı (1910 - 1956); hiç olmazsa bir şeyler istemeye vakit buldular. Sanırım insanlığın sonsuz özlemlerinden biridir bu: "...Ve İbrahim, kocamış ve günlere doymuş olarak, güzel ihtiyarlıkta son soluğu verip öldü..." (Kitabı Mukaddes, 1974 bas.s.23).

HAM MEYVELER, GÖK EKİMLER

Ne yerinilesi bitişler, nice sırasız belalar, ne anlamsız kazalar, ne acı yazgılar var dünyada; bunların hepsini bilir de en çok biri üzerinde durur Yunus Emre'miz: "Şu dünyada bir nesneye yanar içim, göynür özüm / Yiğit iken ölenlere, gök ekini biçmiş gibi." Yirmi altı yaşında savaş cephesinde yok olan Macar şairi Sandor Petöfi (1823 - 1849) yine de aşklı bir evliliğin dirliğini tatmış, ev mutluluklarını şiirinde beslemiş, vakitli eylemiyle de adı silinmez ulusal bir kahraman olmuştur. Bir gençlik yeteneğiyle ölmezlerin şiir kapısından doğan karmakarışık bir Arthur Rimbaud vardır Fransız edebiyatında (1854 - 1891); eserini beslemeğe de gönlünce yaşamının bütün olasılıklarını dener, dünyayı gezip dolaşırken keyfinin tadını çıkarır. Ya bizim talihsizimiz? Dün ölümden sonraki otuz yedinci yıl dolan "bir fakir Orhan Veli" mi? (1914 - 14 Kasım 1950); daha yarı yoldan sonraki ilk adımını atarken uyarısız bir çukurda, beynini incitive-ren otuz altı yaşındaki civan ölümüz? Bugün ulaştıkları sanatsal düzeye top-

luca hayranlık duyduğumuz oku ve iş arkadaşları Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, üstad Dağlarca, Aziz Nesin gibi (Tanrı ömürlerini dirlik ve sağlıkla uzun etsin) değer yüksekliklerine öncülükle erişebilecek Orhan Veli'miz? Dirimbilimci gözüyle Claude Bernard, "Hayat, ölümdür" der; yaşanan her günün bizi yorup eskittiğine, eskiltilip tükettiğine inanarak. Neyi bitirip gitti ki Orhan Veli? Yeni Türk şiirinin kapısını ilk açan, şiirimize halkı (demokrasiyi) çağıran, nasırlı Süleyman Efendi'ye yurttaşlık onuru; takıp takıştırarak, sürüp sürtüştürerek piyasa vakti muhalebecide bekleyen vesikalı yâre sevmeye özgürlüğü; gökyüzünü her sabah maviyeye boyayan Dalgacı Mahmut'a düşünme gücü, Altındağlılara oy hakkı getiren o değil mi? Yine de "Doğaya eklenmiş insan" diye tanımlanan sanat; insan yaşamı kadar çürük olmadığı, zamana dayanan nitelikleri taşıdığı, dal budak salan ortaklıklar sağladığı için... bir teselli olabilir: "Düşülür bir hayale zevk alınır / Belki hâlâ o besteler çalınır / Gemiler geçmeyen bir ummanda" (Y.K. Beyatlı - İttri). Tıpkı üstad Dağlarca'nın, düş gücüyle Orhan Veli'yi şaşırtan şiirindeki gibi: "Hâlâ yaşar denizde ilk intihar edenin suya teması..." (Denizden Gelen - Çocuk ve Allah). İnsanın etkisi yok olmaz.

DAR ÇAĞ YAZGISI

Yaşam özetini kendi ağzından din-

leyin, bir kitaptan izleyin; ulaşılmamış, erişilmemiş, tadılmamış nice mutluluk haklarının tepesinde bir "Dar Çağ" (Behçet Necatigil'in şiir kitabı, 1960) yazgısını hemen görürsünüz. 1950'lerde biten kısacık bir aydınım ömrünün; nice özgürlüğe, hakka, aydınlığa sınımsız kapalı tutulan zavallı kısmeti. İstanbul-Ankara öğrencilikleri, en az üç yıl savaş sınırlarında askerlik, sonra küçük memurluklar, çeviri emekleri, şiir çalışmalarları, dergi yayımı (1 Ocak 1949'da çıkan küçücük Yaprak, ölümünden sonra arkadaşlarının kotası Son Yaprak'a kadar topu topu 28 sayı).

Lambo akşamlarında edebiyat sohbetleri, kaçamak ilişkiler, kısacık yolculuklar (onlar bile bir şiir esinidir: Destan Gibi, 1946), para sıkıntıları... Eşsiz, yuvasız, eşyasız, dölsüz, desteksiz, yurt dışı ufuklara hiç uzanamadan, işini bitiremeden, yarımından da kısa kalan (yetişmek için harcanan onca yıldan sonra... ne artıyor ki?), ansızın bitiveren bir ömürçük. Onun için, "Uzun sözün kısası, Orhan Veli'nin özlemidir bu: Bu dar çağ, küçük olanak şairinin.. Yaşamak istiyordu özlediği gibi; yaşamaı bu kadar cömertçe özlediği için-dir ki genç öldü" demiştim.

Dar çağlarda, küçük olanaklarla özgürlüğü sağlamak ve "İnsan Gibi" mutlu olmak yalnızca bir düşür, gerçekleşemez. Yazgısında bu özlemle olmazlığın çatışmasını gören Orhan Veli, bilerek vazgeçişlere sığınır. Şiire çalışabilmek için memur aylığını bırakır, sanırım özgür kalabilmek için de evliliği aramamıştır. Çoluk çocuk beklemeğe vakti yoktur. Yaşamsal özverilerin hepsiyle sanatına sarılır yarım ömrüne karşılık bütünler eserini, Türk şiirini çeşitli pasaklarından yalama alışkanlıklarından kurtarır, yolu açar, rahattır şimdi...

Cemal Süreya şöyle der: "Orhan Veli'nin kavgası edebiyatımızın en büyük kavgasıdır. Bu kavganın yurdu-muzdaki bütün şiir köklerini büyük büyük ırgalayan bir işlevi oldu. Orhan Veli, Türk şiirinin kavgasını kazandı. Kendi şiirinin kavgasını kaybetti." Görüyorsunuz, önce tam bir hak tanıyış, ardından yeni kuşağın baş kaldıran tutumu. Doğrusu bir nükte dikkati olarak yerindedir bu son söz; ama edebiyat gerçeği açısından, İkinci Yeni'nin değerler ve yanılığlar toplamı açısından tartışılıp değerlendirilmesi gerekecektir ●

